

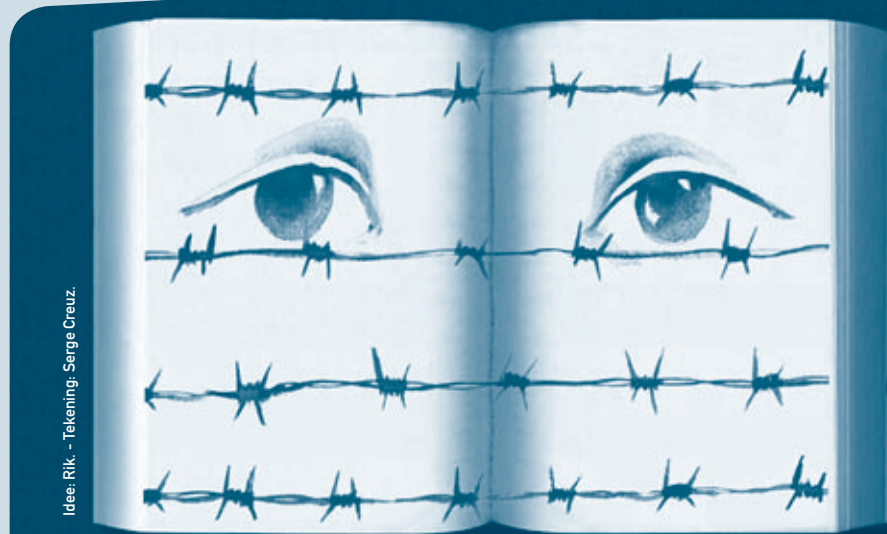
Sporen

BELGIE - BELGIQUE

P.B.
1070 BRUSSEL 7

1/9466

TIJDSCHRIFT VOOR HERINNERINGS-EDUCATIE
DRIEMAANDELIJKS • JAARGANG 8 • NR. 30 • JULI - SEPTEMBER 2007 • AFGIFTEKANTOOR: 1070 BRUSSEL 7
EEN UITGAVE VAN VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS • WWW.AUSCHWITZ.BE

Idee: Rik. - Tekening: Serge Creuz.

HOLOCAUST & JEUGDLITERAIRE TEKSTEN

Het aantal medewetenden en overlevenden van 1940-'45 wordt steeds kleiner. Hierdoor zal de mogelijkheid van rechtstreekse getuigen binnen afzienbare tijd onherroepelijk verloren gaan. Toch is onze maatschappij er – terecht – van overtuigd dat het noodzakelijk is om de geschiedenis te kennen en ze ons te herinneren. Eén van de manieren om voor deze vereeuwiging van gebeurtenissen en getuigenissen uit het verleden te zorgen, is om ze op te schrijven. Hoe sneller de maalstroom van de actualiteit een gebeurtenis klasseert als « over en uit », hoe groter blijkbaar ook in de huidige generatie de behoefte wordt om te weten waar men vandaan komt: wat is met de vorige generaties gebeurd, waarom vertelt grootvader nooit over de oorlog, of waarom kan groottante er niet over zwijgen? Hoe was het om een tiener te zijn tijdens de bombardementen of tijdens de dagen van de bevrijding? Welke tradities, ontworteling en heropbouw heeft de samenleving gekend? Het genre van de historische jeugdroman komt tegemoet aan deze gezonde nieuwsgierigheid naar de wereld van gisteren. Eén van de periodes die bij uitstek aan bod komen, is het tijdvak van de Tweede Wereldoorlog en de ge-

nocide of massamoord op Joden, Roma, gehandicapten, geesteszieken, homoseksuelen en andere vervolgte minderheden tijdens de periode van het nationaal-socialisme (1933-1945).

Toch zijn de auteurs van jeugdromans over de Holocaust zich ervan bewust dat ze niet zomaar hun lezers mee kunnen nemen met de teletijdmachine naar Berlijn in 1933 of Polen in 1939. Eigenschappen en functies van traditionele jeugdliteratuur enerzijds en de inspanningen om de omvang van de horror en het gewicht van de gevolgen van de Holocaust te vertellen aan een jong doelpubliek anderzijds zijn overzoenbaar met elkaar op epistemologisch, psychologisch en ethisch niveau. Zo wordt een centrale clash in de onderneming van kinderen jeugdliteratuur over de Holocaust zichtbaar in de behoefte om ontelbare scènes van echte historische horror neer te schrijven enerzijds en rekening te houden met de veronderstelde emotionele kwetsbaarheid van kinderen en jongeren anderzijds.

De jeugdliteratuur gaat deze driedelige tegenstrijdigheid aan als een creatieve uitdaging, waarbij ze

STUDIEREIS NAAR AUSCHWITZ-BIRKENAU

voor leerkrachten en vormingswerkers
24 t/m 29 maart 2008
In aanwezigheid van kampoverlevenden
Schrijf je in op pagina 6

soms teveel naar de ene pool van het spanningsveld overhelt, soms de andere pool sterk profileert, of een productieve dynamiek tussen beide ontwikkelt. Daarom durf ik stellen dat de confrontatie tussen "Auschwitz" en "het kind" leidt tot een verruiming van bestaande mogelijkheden om de Holocaust literair te representeren, en de grenzen van kinder- en jeugdliteratuur productief te verschuiven. Jeugdauteurs vinden telkens nieuwe technieken uit om de afstand tussen heden en verleden te overbruggen of uit te spelen in hun verhaal. Hun romans bewegen zich bijvoorbeeld in verschillende tijdsgewrichten. Ze brengen verleden en heden op een bijzondere manier in verband. Ze tonen aan hoe gisteren vandaag kleurt, hoe het verleden een schaduw kan werpen over het heden, maar evengoed een waarschuwend spotlicht dat de huidige gevaren verheldert en ervoor waarschuwt.

Dr. Katrien VLOEBERGHES
Instituut voor Joodse Studies, UA

Voor een meer uitgebreide analyse van de uitdagingen waarvoor de jeugdliteratuur over de Holocaust zich gesteld ziet en de strategieën die jeugdauteurs bedenken, zie ook Katrien Vloeberghs, "Pedagogie van de herinnering: de Holocaust in de jeugdliteratuur vandaag", in: *Bijdragen tot de eigentijdse Herinnering*, 2003-2004, nr. 5, pp. 63-82.

Dit post-doctorale project wordt mogelijk gemaakt dankzij de steun van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen. Dr. Katrien Vloeberghs voert dit onderzoek binnen de context van het Instituut voor Joodse Studies aan de Universiteit Antwerpen uit. Het Instituut voor Joodse Studies is een academisch instituut voor de studie van het jodendom in zijn breedste betekenis en organiseert lezingenreeksen (toegang gratis), taalcursussen en wetenschappelijke bijeenkomsten over joodse literatuur, geschiedenis, filosofie, religie, e.d.m. Voor meer informatie: www.ua.ac.be/ijs, ijs@ua.ac.be, +32 3 275 52 43.

Een beredeneerde en kritische selectie

In het aanbod aan jeugdliteratuur in verband met de jodenvervolgung is het soms moeilijk om keuzes te maken.

Daarom willen we hier, aan de hand van een door Katrien Vloeberghs samengestelde lijst, enkele kwalitatieve jeugdboeken onder de aandacht brengen.

HUIBERTS, Gerrie:

De vlucht van de zoldervogels, De Fontein, 1999, 141 p. (ISBN 9789026114755)

- +12
- stilistisch sterk en lichtvoetig verhaal over Moons leven in een multiculturele wijk in hedendaags Amsterdam
- het holocaustthema wordt hier één van de verschillende onderwerpen door Moons confrontatie met Mara, een Holocaustoverlevende
- bespreekt blijvende traumatisering door de gebeurtenissen van de Holocaust en het onbegrip van de omgeving

LETTERIE, Martine:

De schaduw van het verleden, Arnhem, Uitgeverij Ellessy, 2005, 146 p. ("Ellessy Jeugd") (ISBN 9070282798)

- +15
- bespreekt thematiek van verantwoordelijkheid en vrije wil
- bespreekt problematiek van tweede generatie na de oorlog
- bespreekt verder leven van slachtoffers en daders en hun familie

PAUSEWANG, Gudrun:

The Final Journey, London, Puffin Books, 1998, 153 p. (ISBN: 014130104X)

- literair zeer sterk, jammer genoeg niet vertaald
- +14, omwille van het Engels best in de laatste twee jaren van het secundair onderwijs
- vertelt de deportatie van Alice, een joods meisje uit Berlijn
- stapsgewijze confrontatie met het 'einddoel' van de reis
- sterke initiatie-scènes: Alice maakt een snelle groei mee tijdens enkele dagen in de deportatietrein

SPILLEBEEN, Willy:

Serge / Samuel, Leuven, Davidsfonds / Infodok, 2005, 143 p. (ISBN: 90-5908-174-9)

- +12
- vanuit twee perspectieven geschreven verhaal over joods onderduikkind in Oostende
- veel historische informatie over het bestaan en de functie van de Dossin-kazerne in Mechelen, grondig research
- realistisch over de doorwerking van traumatische gebeurtenissen in het verdere leven van overlevenden

STOFFELS, Karlijn:

Mosje en Reizele, Amsterdam, Querido, 2002, 158 p. (ISBN: 90-214-8353)

- +14
- literair sterk verhaal, genuanceerd en stilistisch sterk en suggestief
- portret van Dokter Korscak in Polen (gebaseerd op waar gebeurde feiten en personages)
- vertelt liefdesverhaal van Mosje en Reizele, twee weeskinderen in het tehuis in Warschau, en hoe ze allebei omgaan met de dreigende sluiting van het weeshuis en de deportatie naar het getto en naar het vernietigingskamp

THOR, Annika:

Een eiland in zee, De lelievijver, De donkere diepte, Rotterdam, Lemniscaat, 2005, 203 p., 174 p., 176 p. (ISBN: 9789056372415 / 90-5637-338-2 / 9789056373696)

- +12
- goed geschreven portret van twee Joods-Oostenrijkse zusjes die met een kindertransport naar Zweden gebracht worden en de oorlog van aan de kantlijn meemaken. Ondertussen proberen ze om daar op te groeien en een leven uit te bouwen
- drie vervolgböeken

VOS, Ida:

De lachende engel, Den Haag, Nijgh et Van Ditmar, 1980, 166 p. (ISBN 90 258 4868 0)

- +13, historische jeugdroman
- kadert de geschiedenis van het antisemitisme
- geeft veel concrete en correcte informatie over de Marranen en over onderduikkinderen in de Tweede Wereldoorlog
- sterk pluspunt voor dit verhaal is de boodschap hoe het antisemitisme van het nazi-regime niet uit de lucht kwam vallen en reeds een eeuwenlange geschiedenis kent
- Ida Vos is zelf een overlevende van de jodenvervolgung; en schreef verschillende andere, lezenswaardige boeken voor kinderen (*Wie niet weg is, wordt gezien* / *Dansen op de brug van Avignon*, e.d.)

YOLEN, Jane:

The Devil's Arithmetic, London, Puffin Books, 1988, 170 p. (ISBN: 0670810274)

- +14, maar omwille van het Engels eerder in de laatste jaren van het secundair onderwijs
- sterk informatief verhaal, goed geschreven
- magische component van een tijdsreis zorgt voor uiteindelijke geruststelling van de lezer dat de protagonist de ontberingen zal overleven
- geeft vrij volledig beeld van alle te kennen standaardinformatie over het nazi-vernietigingssysteem (deportatie, concentratiekamp, crematoria, vergassing e.d.)
- vrij uniek voor jeugdroman dat hij zich voor een groot deel in het concentratiekamp, en zelfs in een vernietigingskamp, afspeelt.

Wereldvrede en verdraagzaamheid

Middenschool 1 Sint-Truiden

Via werkgroep "10 december 2008" kregen we het draaiboek door voor het starten van het project. Vol enthousiasme maakten we gretig gebruik van dit voorstel. We waren immers van het idee dat herinneringseducatie van zeer groot belang is voor de ontwikkeling van onze leerlingen. Zeker in de huidige maatschappij komen de begrippen verdraagzaamheid en vrede meer en meer "onder vuur" te staan. De voorzet was gegeven, nu volgde natuurlijk de praktische uitwerking.

De inleiding van het project werd gedaan op donderdag 15 februari in het KTA Campus Wemmel. Als voorbereiding op het bezoek aan het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk konden de jongeren hier luisteren naar getuigenissen van raciale gevangenen, politiek gevangenen, verzetsstrijders en partizanen die de concentratie- of vernietigingskampen overleefd hebben.

Vorbereiding

Als voorbereiding op het bezoek aan het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk namen de begeleidende leerkrachten deel aan een seminarie in de site van de Rechten van de Mens (Nationaal Memoriaal van het Fort van Breendonk).

Het grootste doel van het project is de leerlingen te laten werken rond verdraagzaamheid. Zij moesten een project maken op basis van de volgende vier criteria:

- Wat hebben wij geleerd uit het project? (getuigenissen + bezoek aan site van de Rechten van de Mens)
- Wat doet onze school aan verdraagzaamheid? Welke vredesboodschap willen wij meegeven?
- Verwijzing naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
- Welke positieve boodschap willen wij meegeven door middel van ons project?

Het project

De praktische uitvoering van het project heeft heel wat om handen gehad, maar het resultaat wordt met trots voorgesteld door de leerlingen op de verschillende bijgevoegde foto's.

Het project is gegroeid na tal van klasgesprekken rond het begrip verdraagzaamheid. Hoe kunnen we onze ideeën omzetten in een artistiek project, dat was de grootste vraag. Ook de verschillende ideeën bundelen en komen tot een consensus, was een grote uitdaging voor de leerlingen.

Verdraagzaam is iets wat iedereen zou moeten zijn, wat iedereen zou moeten proberen te zijn. Het project zou iedereen moeten kunnen bereiken. Zo kwam stilaan het idee van een "mobiel" te maken, een vredesmobiel, die de boodschap aan iedereen zou kunnen verkondigen.

Meteen was er ook een verbinding: de link met de deportatie door treinen.

Hoe kunnen we dan onze boodschap verkondigen? Wat is universeel? Meteen werd er gedacht aan de media: TV en radio.

De leerlingen van de Middenschool te Sint-Truiden

Wat als we zelf een script opstellen rond de deportatie? En zullen we de opname afsluiten met wat wij denken over verdraagzaamheid. Prachtig om te zien en te horen hoe de ideeën in elkaar pasten.

Muziek is universeel, iedereen luistert wel naar muziek, dus waarom ook niet meteen onze boodschap verkondigen via een tekst. Eerst werd er een eigen tekst opgesteld, heel knap, maar het ritme erop vinden om hem in te zingen, bleek iets te hoog gegrepen. We voelden ons allemaal onmiddellijk goed bij het zingen van het reeds bestaande nummer "Tegenpartij" van Clouseau. Na een grondige discussie over de inhoud ervan, hebben we het uit volle borst meegezongen. Wat hebben we ervan genoten...

Onze "vredesmobiel" is al een boodschap op zich, maar we gingen verder...

Achter de mobiel wilden de leerlingen duidelijk stellen "hoe het wel moet en hoe zij vinden dat het niet moet of kan". Ze maakten zelfs een eigen vredeslogo! Op deze manier willen onze leerlingen een positieve boodschap meegeven!

Afsluiting project

Op donderdag 4 mei vindt de jurering plaats. Opnieuw een uitdaging voor twee leerlingen, want zij mogen de ideeën, de bezieling en de totstandkoming van het project toelichten.

Op dinsdag 8 mei vindt de prijsuitreiking plaats,

ook hieraan nemen zeker tien leerlingen deel.

Op vrijdag 5 mei brengen we samen met de leerlingen een bezoek aan het Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk... opdat nooit vergeten kan en mag worden waartoe onverdraagzaamheid kan leiden!

Projectverantwoordelijken: Kim Segers, Marleen Vandormael

Contact: Campus Tichelrij, Middenschool 1, Koninklijk Atheneum, Tichelrijlaan 1, 3800 Sint-Truiden

Nadine LIBENS
Middenschool St. Truiden

Het Knooppunt Democratie - beheerd door de Koning Boudewijnstichting - werd in 2003 opgericht met de medewerking van de Ministers van Onderwijs van de drie Gemeenschappen van het land. Het Knooppunt biedt **dagprogramma's** aan om leerlingen van 10 tot 18 jaar wegwijs te maken in de democratische instellingen van het federale België en van de Europese Unie. De leraar-animatoren van het Knooppunt vertrekken steeds vanuit de actualiteit en vanuit de vragen van de jongeren. Op die manier proberen ze hen te motiveren voor de uitdagingen van de democratie. Het Knooppunt Democratie fungeert tevens als pedagogische dienst van het nieuwe BELvue museum dat sinds juli 2005 gewijd is aan de geschiedenis van België.

Beschrijving van de animatie van het Knooppunt

De 14-jarigen gaan aan de slag in **Democracy**. De bedoeling is een democratische stad te bouwen en te kiezen welke gebouwen (functies) al of niet thuishoren in hun stad. Bij de aanvang van dit inlevingsspel worden er politieke partijen gevormd waarin ieder zijn taak krijgt. Iedere partij stelt zijn partijprogramma op en kiest een naam. In functie van het partijprogramma wordt er een gebouw gekozen dat in de stad moet geplaatst worden, maar gezien de beperkte ruimte in de stad moeten er keuzes gemaakt worden. Door deze animatie wordt bij de jongeren de interesse gewekt voor de basisregels van de democratische besluitvorming en van het politieke spel. De nadruk ligt op samenwerking, respect, democratische waarden, beslissingsmethoden en conflicthantering.

Democracy Expert is een versie van dezelfde animatie maar dan aangepast aan de **2de en 3de graad** secundair. In deze versie wordt er gefocust op de politieke besluitvorming. Met deze animatie worden de jongeren gemotiveerd om zich in te leven in de democratische besluitvorming en de politieke realiteit aan den lijve te ondervinden. Het bezoek aan een parlement (Federaal of Vlaams) in de namiddag krijgt hierdoor een concrete invulling.

Voor de **tweede graad** van het secundair werd de **Demoquiz** ontwikkeld: een demodoos, een demorecept, een demorap en etalagepoppen: alles is goed om na te denken over de democratie en Europa! De groepen gaan aan de slag om via creatieve opdrachten zoveel mogelijk demopunten te verzamelen om deel te nemen aan de quiz. Het bezoek aan het Europarlement in de namiddag wordt opgevrolijkt door creatieve opdrachten waarbij de groepen hun beste beentje moeten voorzetten om tot winnaar van de Euroquiz uitgeroepen te worden. Deze animatie is eveneens aangepast aan alle onderwijstypes.

De **derde graad** van het secundair werd uiteraard ook niet vergeten, deze leerlingen bouwen een heuse **Tempel van de Democratie**. In kleine groepen werken de leerlingen aan een aantal creatieve zoekopdrachten in verband met de drie machten, de federalisering, de grondwet, de nieuwe stemwet, de representatieve democratie, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ieder heeft zijn

De **Reporters van de democratie** bestaan uit vier groepen leerlingen die op één dag vier reportages maken over de werking van het federale parlement. De reportages dragen als titel: Parlementariër, een beroep als en ander? - De weg van een wet - Waarvoor dient het parlement? - Op zoektocht in het parlement. In de voormiddag worden de onderwerpen voorbereid op basis van een dossier en wordt er een scenario uitgeschreven met commentaarteksten en interviewvragen. De groepen draaien hun film in het federaal parlement. Een parlementariër beantwoordt de vragen van de reporters.

De inschrijvingen voor één van deze dagprogramma's gebeurt uitsluitend via de website. Naast de inschrijvingsmodule, heeft het Knooppunt eveneens een reeks pedagogische tools voorbereid bestaande uit lesvoorbereidingen en pedagogisch materiaal voor de leerlingen.

taak om het groepswerk tot een goed einde te brengen. In een tweede gedeelte werken leerlingen concrete acties uit rond actuele thema's die ze willen aankaarten (participatieve democratie). Het bezoek in de namiddag aan het Federaal of het Vlaams parlement krijgt hierdoor een praktische invulling. Deze animatie bestaat in verschillende versies aangepast aan het niveau van de leerlingen.

Contact:
Knooppunt Democratie,
Paleizenplein 7, 1000 Brussel,
tel: 02/545.08.06, fax: 02/545.08.07,
email: pockele.p@kbs-frb.be,
website: www.knooppuntdemocratie.be.

De Holocaust Bibliotheek is een initiatief van de Uitgeverij Verbum, een kleine, onafhankelijke algemene uitgeverij, opgericht in 2004 en gevestigd in Laren. Ze wordt geleid door Drs. G. van Boom. Verbum Holocaust Bibliotheek voorziet de uitgave van een reeks van ongeveer vijftien boeken over de Jodenvervolging. In deze gevarieerde en luxe uitgegeven reeks worden monografieën, studies, memoires, holocaust klassiekers, biografieën en jeugdboeken opgenomen, die voor het Nederlandse taalgebied tot hier toe onbekend gebleven zijn. Alle facetten van de internationale holocaust komen aan bod: uitsluiting, demonisering, onteigening, deportatie en moord. In het *Bulletin 2000 – nu Sporen*, nr. 21 jrg. 6 bespraken we reeds enkele van de Verbum-boeken.

Marion BLUMENTHAL LAZAN, *Vier gelijke stenen.* *Op de vlucht voor de holocaust.*

Zoals vele families, moest ook het gezin Blumenthal het dorpje Hoya in Duitsland ontvluchten voor de nazi's en veiliger oorden opzoeken. Via Nederland probeerde ze in Amerika te geraken. Maar ook daar konden ze niet ontkomen aan de Duitse bezetting en werden ze opgepakt en opgesloten in het kamp Westerbork. Van daar uit ging het uiteindelijk in februari 1944 naar het kamp van Bergen-Belsen. Marion Blumenthal blijft geloven in de bevrijding. Haar idee was om vier gelijke kiezelsteentjes te vinden, gelukssteentjes, die de vier gezinsleden bij mekaar zouden houden.

Doorheen haar verhaal vertelt Marion over het familieleven van de Blumenthals in het Duitse Hoya, over de anti-joodse maatregelen vanaf 1933. De vlucht naar Nederland begin 1939 van het gezin: Ruth en Walter, Marion van vier en broer Albert van zes. Daar kwamen ze terecht in verschillende vluchtelingenkampen om dan uiteindelijk via in Westerbork in Bergen-Belsen te belanden. Alleen de moeder, Marion en broertje Albert overleven de tragedie. Op 23 april 1948 komt het gebroken gezin aan in Amerika.

Vier gelijke stenen is het levensverhaal van een klein meisje en haar familie, geschreven zonder veel franjes, eerlijk en oprecht. De lezer kan door dit verhaal van een kind, de problematiek van vervolging, gevangenneming, deportatie en bevrijding en de moeizame opbouw van een nieuw leven volgen. Reproducties van nagelaten documenten en oude foto's uit het familiealbum illustreren dit parcours.

Vier gelijke stenen kan al gelezen worden door **leerlingen van het 6^e studiejaar van het basisonderwijs. Eindterm wereldoriëntatie, deelaspecten politieke en juridische verschijnselen, historische tijd en brongebruik** kunnen aan de hand van dit boekje mooi ingekleurd worden. Het boekje sluit af met een boekenlijst die kan dienen als uitdieping.

Helga HERZBERG, *Door het oog van de naald.* *Maastricht – Luik – Mechelen – Auschwitz.*

'Hé, was ik dat?, denk ik nog wel vaak als ik mijn gevangenschap in Auschwitz-Birkenau tot me door laat dringen. Vooral als ik er aan denk dat ik Hongaarse kinderwagens moest inladen voor transport naar Duitsland. De baby's die daarin hebben gelegen zijn in sommige gevallen door de Duitsers levend op een hoop gegooid en verbrand. Ik vraag me nog regelmatig af hoe ik daaraan heb kunnen meewerken. 'Het was natuurlijk uit lijfsbehoud. Het was en is weerzinwekkend. Het was een van de meest afgrijselijke periodes die ik in Auschwitz heb beleefd. Dat achtervolgt me tot op de dag van vandaag.' (p.9)

Helga Herzberg (geboren Zilversmit) is in 1925 geboren in Neuss, Duitsland. Haar vader, Max Zilversmit, werkte in Düsseldorf bij de Dresdner Bank. Daar werd hij ontslagen omdat hij Joods was. Zoals zoveel Joodse families toen week de familie Zilversmit uit naar Nederland. Ze openden in Maastricht een modezaak. Toen de oorlog uitbrak doken ze onder in Luik waar ze verraden werden. Alleen Helga werd opgepakt en via het doorgangskamp Mechelen naar Auschwitz-Birkenau gedeporteerd.

Door de speling van het lot heeft ze Auschwitz en Birkenau overleefd. Na de oorlog is Helga getrouwd en verhuisde ze naar Amsterdam. Ze heeft twee kinderen. Helga Herzberg heeft nooit over Auschwitz willen praten tot haar dochter een keer thuiskwam van school en zei *"Wij hebben een onderwijzer die zegt dat Hitler niet zo slecht was... hij legde veel wegen aan. Je moest maar eens naar school gaan..."*. Ruim zestig jaar na de oorlog heeft ze het initiatief genomen om haar verhaal voor het nageslacht te bewaren. Samen met historicus en tekstschrijver Tom Huizenga heeft ze haar oorlogsherinneringen opgetekend.

Dit is niet het zoveelste boek in de reeks getuigenissen, iedere getuigenis is anders en belangrijk. Het aantal slachtoffers van de Jodenvervolging neemt

af, het vastleggen van hun getuigenissen is vandaag meer dan ooit belangrijk en waardevol. Herzberg roept geen medelijden op maar vraagt vanuit haar verwondering over wat gebeurd is alert te zijn opdat het nooit meer zou gebeuren. Wanneer de geschiedenis morgen dreigt herschreven te worden of dreigt zich te herhalen, dan is het belangrijk en nodig dat de jeugd deze getuigenissen kan lezen. **Leerlingen vanaf de tweede graad kunnen het boek lezen**, het verhaal van Helga Herzberg kan een aanzet zijn voor een **project Oral History op school** en biedt tevens de mogelijkheid om vakoverschrijdend te werken.

Jaap POLAK & Ina SOEP, *Tussen de barakken...* *Liefdesbrieven in Westerbork en Bergen-Belsen.*

"Ik zing mijn Westerbork-serenade Tussen de barakken kreeg ik het te pakken op de hei Deze Westerborkliebele!"

Ariane Zwiers verzorgde de vertaling van het in Amerika uitgegeven *Steal a pencil for me. Love letters from Camp Bergen-Belsen and Westerbork*. Zij koos voor de Nederlandse uitgave een zinnetje uit het bovenstaande lied, geschreven en opgevoerd in Westerbork door Johnny en Jones, 1944.

Jaap Polak en Ina Soep werden verliefd op elkaar in Westerbork. Jaap was toen al getrouwd met Manja, ruim tien jaar ouder dan Ina. Beiden hadden mekaar eerder al ontmoet op een verjaardagsfeestje bij Jacques Mogendorf. Het was liefde op het eerste gezicht.

In Westerbork en later in Bergen-Belsen slaagden ze erin een uitgebreide correspondentie te voeren van november 1943 tot bij hun bevrijding in september 1945. Ze schreven elkaar brieven op snippers papier en wisselden die stiekem uit. Zestig jaar later publiceren Jaap Polak en Ina Soep hun liefdesbrieven uit Westerbork en Bergen-Belsen.

In tegenstelling tot de meeste kampliteratuur werd *"Tussen de barakken..."* al geschreven tijdens de oorlogsjaren. Door hun brieven krijgt de lezer niet alleen een beeld van die liefde, maar geven ze ook een indringend beeld van het dagelijkse leven in de kampen. Het grote tekort aan eten, de voortdurende dreiging te worden getransporteerd naar een 'werk-

kamp' in het Oosten. De brieven in het boek zijn hoofdzakelijk geschreven door Jaap, omdat bijna al die van Ina in de oorlog verloren zijn gegaan.

Na de bevrijding werd het Ina duidelijk dat vriendje Rudi achtergebleven was in Auschwitz. Jaap scheidde snel en trouwde in januari 1946 met Ina. Zo emigreerden ze naar de Verenigde Staten. Ze kregen twee zoons en één dochter. Hun brieven verdwenen op de zolder, tot dat dochter Margrit ze opdiepte en haar moeder vroeg ze te helpen vertalen.

In het nawoord van het boek schrijft Margrit dat ze in de brieven een verklaring zocht voor het onpeilbare verdriet in huis. Ze wilde weten waarom haar moeder zo snel moe werd (p.243), waarom ze er niet van hield als haar kinderen buiten speelden, waarom ze zo bang was dat hen iets zou overkomen (p.193). Margrit schrijft haar irrationele jeugdangsten toe aan het kampverleden van haar ouders (p.243).

Jaap en Ina hebben later op hun brieven toelichtingen geschreven, hierdoor krijgt de lezer meer informatie en verduidelijkingen over de situaties van toen. Het boek wordt verder ingeleid en aangevuld door een voorwoord van Dirk Mulder, directeur van het Herinneringscentrum Westerbork, en een naschrift van Margrit Betty Polak, de dochter van Jaap en Ina. Op

de laatste pagina's van het boek zijn tevens meerdere zwart-wit foto's te vinden van Jaap, Ina en de andere hoofdpersonen uit hun liefdesbrieven.

In tegenstelling tot de meeste kampliteratuur ligt in dit boek de nadruk niet op de ellende van het kampleven, maar op de liefdesverhouding achter prikkeldraad tussen twee mensen. Vooral de boodschap die uit de inhoud van deze brieven getrokken kan worden, zal op de lezer een grote indruk nalaten, de kracht van de liefde overwint alles.

Brieven uit het boek kunnen door de leraar gebruikt worden om een andere dimensie van het kampleven te illustreren. De ware aard van de Jodenvervolgving dringt in *Tussen de barakken* pas door in de laatste brieven, een niet onbelangrijk gegeven. Op 19 februari 1945 (p.197) schrijft Ina immers dat ze voor het eerst in oktober 1944 hoorde van de vergassing in Auschwitz. "...Ik was verbijsterd. Toen ik terugliep en het verslag van dit gesprek uitbracht aan Jaap en mijn ouders, wilde geen van hen het idee van de gaskamers geloven". En ik zei: "ze hebben ongetwijfeld opdracht gekregen ons dit te vertellen, om ons nog ongelukkiger te maken dan we al zijn". Jaap geeft in zijn brief op 9 juni 1945 (p.227) een opsomming van de familieleden, waaronder Jaaps zusje, bekenden en vrienden, die in Bergen-Belsen overleden zijn aan tyfus en ondervoeding. Jaap en Ina hebben dit alles overleefd, maar zijn toch getekend door het gebeuren. De dood van vele Nederlandse Joden die omgekomen zijn in

de concentratie- en vernietigingskampen willen ze indachtig houden door onder meer te getuigen voor de jongeren in de scholen van de Verenigde Staten

Beide brieven, naast een van de inleidende brieven, kunnen gebruikt worden in de les als uitgangspunt voor verder onderzoek en discussie.

Referenties

Marion Blumenthal Lazan, *Vier gelijke stenen. Op vlucht voor de holocaust*, Laren, Uitgeverij Verbum, 2006, 101 p. (ISBN 90-742774-02-1).

(oorspronkelijke titel: *Four Perfect Pebbles, A Holocaust story*). Dit boekje ontvangt men gratis bij aanschaf van een deel uit de reeks of bij een bezoek aan Kamp Westerbork.

Helga Herzberg, *Door het oog van de naald. Maastricht – Luik – Mechelen – Auschwitz*, Laren, Verbum, 2006, 91 p., (ISBN 90-74274-00-5), prijs € 12,50

Jaap Polak en Ina Soep, *Tussen de barakken... Liefdesbrieven in Westerbork en Bergen-Belsen*, Laren, Verbum, 2007, 257 p., (ISBN 90-74274-01-3), prijs € 22,50 (oorspronkelijke titel: *Steal a pencil for me. Love Letters from Camp Bergen-Belsen and Westerbork*)

Paul DE KEULENAER

Mededeling

Deze studiereis van de Auschwitz Stichting is hoofdzakelijk voorbehouden aan leerkrachten, opvoeders en culturele animatoren. Het programma voorziet in een bezoek aan de campsites van Auschwitz-Birkenau en in een deelname aan de diverse seminaries die ter plekke worden georganiseerd. Er is ruime gelegenheid tot debat of tot een gesprek met één van de aanwezige kampoverlevenden. Verder is er ook een bezoek voorzien aan de bezienswaardigheden van Krakau.

Kostprijs: € 500,00 (o.v.) voor leerkrachten, opvoeders en culturele animatoren. In deze prijs zijn inbegrepen: de vliegtuigreis, de verplaatsingen met de bus, het hotelverblijf in vol pension, de toegang tot de kampen en de geleide bezoeken.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met het Secretariaat :
Tel : 02/512 79 98 - Fax : 02/512 58 84
e-mail : info.nl@auschwitz.be of
vul de hiernaaststaande bon in.

Studiereis naar Auschwitz-Birkenau voor leerkrachten en vormingsmedewerkers 24 t/m 29 maart 2008

Vul deze bon in en neem deel aan de studiereis naar Auschwitz-Birkenau van 24 t/m 29 maart 2008

Naam en voornaam:

Privé-adres:

Tel: Fax Email :

Leerkracht:

vak(ken) ja(a)r(en)

Instelling:

Adres + tel.:

Vormingswerker of animator:

vereniging:

Adres + tel.:

Ja, ik wil mij inschrijven voor de studiereis naar Oswięcim (Polen) van 24 t/m 29 maart 2008. De Auschwitz Stichting zal mijn deelname bevestigen.

Datum:

Handtekening:

Terug te sturen naar Auschwitz Stichting, Huidevettersstraat 65, 1000 Brussel of per fax 02/512.58.84

Bemin uw vijanden?

Pax Christi Vlaanderen is één van de belangrijkste vredesorganisaties in België, maar weinigen weten dat de stichter van deze internationale organisatie, Pierre-Marie Théas, de bisschop van Montauban, nauw betrokken was bij het Franse katholieke verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog en een belangrijke rol gespeeld heeft bij het redden van joodse kinderen.

Vredeswerk tijdens de Tweede Wereldoorlog

In 1942 gaat de antisemitische politiek in nazi-Duitsland een nieuwe fase in. Nagenoeg alle rechten worden aan de joden ontnomen en deportaties komen langzaam op gang. Midden juli worden 13.000 joden naar Parijs overgebracht om vervolgens vanuit de kamp van Drancy en Loiret gedeporteerd te worden naar Auschwitz. Eind augustus worden nog eens 6.600 joden thuis aangehouden en gehergroepeerd in verschillende interneringskampen. Geconfronteerd met deze onrechtvaardige gebeurtenissen twijfelt bisschop Théas geen ogenblik om zijn ongenoegen hierover kenbaar te maken. Hij wil zich persoonlijk engageren om deze wandaden tegen de joden te veroordelen en aan banden te leggen.

Naar het voorbeeld van kardinaal Saliège, toenmalig aartsbisschop van Toulouse, stelt hij een brief op om te verspreiden onder de parochies van zijn bisdom.¹ *“Ik geef hier een stem aan het vertoornd protest van het christelijke geweten en ik verklaar dat alle mensen, Arisch of niet-Arisch, broeders zijn omdat ze door dezelfde God gecreëerd zijn; dat alle mensen, van welk ras of geloof dan ook, recht hebben op respect van individuen en staten... De huidige antisemitische daden zijn een minachting van de menselijke waardigheid, een schending van de meest heilige rechten van een persoon en van de familie.”* (Uit : *Le respect de la personne humaine*, brief van Pierre-Marie Théas, 26 augustus 1942)

Deze brief heeft de christelijke gemeenschap in Théas' bisdom en in Frankrijk wel degelijk wakker geschud, en in weerwil van de antisemitische politiek van het collaborerend regime van Vichy deed Théas vanaf dat moment er alles aan om een beslissende strijd aan te binden met het antisemitisme. Hij bood hulp en onderdak aan joden op de vlucht en weigerde maarschalk Pétain te ontvangen tijdens een officieel bezoek.

Pierre-Marie Théas, stichter Pax Christi

Op een avond in 1944 gaf bisschop Théas een toespraak in zijn kathedraal. Hij sprak zich uit tegen de deportatie van Franse mannen als gedwongen arbeiders en tegen de vervolging van de joden als dusdanig. Voor de nazi's die dit allesbehalve konden smaken, was dit de laatste druppel. De nacht na zijn toespraak werd de bisschop opgepakt door de Gestapo. Hij werd naar een detentiekamp in Compiègne gestuurd van waaruit de meeste gevangenen naar concentratiekampen in Duitsland werden overgebracht. Tien weken lang zat hij gevangen tussen een zeer gevarieerd gezelschap van protestanten, joden, atheïsten, verzetswerkers, officieren etc.² Tijdens zijn verblijf zette Théas zijn werk onverstoord verder. Hij riep op tot verdraagzaamheid, vergeving en gehoorzaamheid aan het gebod van Christus: *“Bemint uw vijanden.”* Eind 1944 werd Pierre-Marie Théas door Amerikaanse troepen bevrijd. Na de oorlog zette de bisschop zijn werk met dezelfde levensovertuiging verder met als doel de verzoening tussen Duitsland en de getroffen landen te bewerkstelligen. Even later, in maart 1945, ontstond Pax Christi op uitdrukkelijke vraag van Marthe Dortel-Claudot die zich vanuit het gebed geroepen wist tot een initiatief van verzoening.

Wat doet Pax Christi nu?

Ook nu, in de 21ste eeuw, probeert Pax Christi Vlaanderen nog steeds het antisemitisme mee te bestrijden. In 2005 schreef de werkgroep Midden-Oosten van Pax Christi Vlaanderen een duidelijke verklaring over de vredesbeweging en het antisemitisme. Verder probeert de organisatie een sterke schouder te zijn wanneer de joodse gemeenschap op een of andere manier wordt aangevallen of belaagd. Ook in het Midden-Oosten kiezen wij ondubbelzinnig voor de dialoog tussen Palestijnse en Israëlische organisaties boven het trieste geweld.

Positieve stappen met betrekking tot interreligieuze verstandhouding zijn geen opoffering, maar een genoegen. Een mooi voorbeeld hiervan is de tentoonstelling van de joodse artiest Jean-Paul Leon “Menora in de kathedraal”, die begin 2007 in de St. Michiels kathedraal van Brussel liep. Pax Christi Vlaanderen blijft oplettend en aanwezig in de media en allerlei fora om de actieve geweldloosheid, verzoening en respect voor ieder overal te promoten. Vanuit onze geschiedenis en opgebouwde expertise zijn de acties die we nu doen nog steeds geïnspireerd door onze stichters. Bisschop Pierre-Marie Théas schrok er niet van om zijn stem tegen onrecht te verheffen en Pax Christi Vlaanderen probeert zijn grote voorbeeld te volgen.

Contact:

Pax Christi Vlaanderen,
Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen,
03/225.10.00,
www.paxchristi.be

Sarah ADRIAENSSENS

¹ http://catholique-montauban.ccf.fr/page/eglise_catholique_liste_eveques_theas2.html, internet

² ‘Once upon a time... how Pax Christi began’ Justpeace, Pax Christi UK. Nieuwsbrief, juni 2005

Mededelingen

Seminaries van de Auschwitz Stichting Cyclus 2007-2008

Auschwitz in Gedachtenis Vzw organiseert een vormingscyclus voor leerkrachten uit het secundair onderwijs. Deze cyclus omvat vier seminars waarin uiteenlopende thema's worden uitgewerkt. Ten einde een meer diepgaande discussie mogelijk te maken worden de begeleidende teksten vooraf aan de ingeschreven leerkrachten opgestuurd.

Woensdag 17 oktober 2007

Prof. Dr. Cas MUDDE, UAntwerpen
*Extreem rechtse bewegingen tijdens de jaren 1930 en vandaag:
continuïteit en discontinuïteit*

Dit seminarie gaat door van 14 tot 17u. in het Vredeshuis te Gent
(St. Margrietstraat 9, 9000 Gent, 09/233.42.95)

Vrijdag 23 november 2007

Prof. Dr. Jan WOUTERS, KULeuven
Genocides en misdaden tegen de mensheid

Dit seminarie gaat door van 14 tot 17u. in het Vredeshuis te Antwerpen
(Lombardenvest 23, 2000 Antwerpen, 03/202.42.92)

In samenwerking met het Vredescentrum van de Stad en de Provincie Antwerpen en de Vereniging voor de Verenigde Naties

Inschrijvingen kunnen gebeuren via het Secretariaat van de Vzw Auschwitz in Gedachtenis (Huidevettersstr. 65, 1000 Brussel, 02/512 79 98, of e-mail: info.nl@auschwitz.be, rekeningnummer: 310-0780517-44). Gelieve het nummer van het seminarie bij de inschrijving te vermelden. De toegang is gratis, maar voor het toesturen van de teksten wordt een som van 3 € gevraagd.

Schrijfwedstrijd Auschwitz Stichting 2007-2008

Elk jaar omstreeks 27 januari - de dag van de bevrijding van Auschwitz-Birkenau - organiseert de Vzw Auschwitz in Gedachtenis een schrijfwedstrijd voor de leerlingen van de twee laatste jaren van het secundair onderwijs. Het komt er op aan een tekst te schrijven over een thema dat niet noodzakelijk verband houdt met de kampen of het nazi-regime, maar ook kan handelen over meer algemene thema's als intolerantie, racisme, democratische waarden, mensenrechten of burgerschap. Elke deelnemende school mag haar drie beste teksten inzenden. Voor elke provincie wordt er één laureaat gekozen. De laureaten krijgen een gratis studiereis aangeboden naar de kampen van Auschwitz-Birkenau (24-29 maart 2008), alsook een cheque van 125 € bij de proclamatie op het einde van het schooljaar. Inschrijvingen vóór woensdag 19 december 2007. De schrijfwedstrijd kan ingepast worden in een ruimer schoolproject en voldoet ook aan de vakoverschrijdende eindtermen „burgerzin en wereldoriëntatie“.

Geïnteresseerde leerkrachten kunnen contact opnemen met het secretariaat van de Vzw Auschwitz in Gedachtenis voor het bekomen van een inschrijvingsformulier.

Contact: 02/512.79.98 of e-mail: info.nl@auschwitz.be

Colofon

Sporen is een uitgave van de Vzw Auschwitz in Gedachtenis.
Eindredactie: Rik Hemmerijckx
Redactie: Pol De Grave, Paul De Keulenaer, Gio De Weerd, Nadine Libens, Pierre Neuhard, Luc Vernailen
Photoshop: Luis Orsini Rosenberg
Druk: Debast Graphics, St.-Pieters-Leeuw
Verantwoordelijke uitgever: Baron Paul Halter

Pedagogische Commissie Auschwitz Stichting:

Paul DE KEULENAER
Voorzitter Pedagogische Commissie

Jef ABBEEL
St. Jozefcollege Turnhout

Theo BRABANTS
Gewezen pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Griet BROSENS
IV-NIOOO

Daniel DE CLERCK
Academie Muziek-Woord-Dans te Brussel

Pol DE GRAVE
Pedagogisch medewerker

Gio DE WEERD
Pax Christi Vlaanderen

Remi DONCKERWOLCKE
Raad van Bestuur Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Nadine LIBENS
K.A. Sint-Truiden

Luc MEYS
Inspecteur-adviseur niet-confessionele zedenleer

Paul MORREN
Ere-Rijksinspecteur Gemeenschapsonderwijs

Pierre NEUHARD
Ere-pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Prof. Em. dr. Anne-Marie SCHAERLAEKENS
K.U. Leuven

Prof. Em. dr. Rik VAN AERSCHOT
Raad van Bestuur Vzw Auschwitz in Gedachtenis

Raf VAN DER HEIJDEN
Heilig Graf Instituut Bilzen

Luc VERNAILEN
Pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Franz VERPLANCKE
St. Amandscollege Kortrijk

Contact:
Huidevettersstr. 65, 1000 Brussel
Tel: 02/512 79 98 - Fax: 02/512 58 84
e-mail: info.nl@auschwitz.be
www.auschwitz.be

Nationale Loterij
creëert kansen

ethias